

TÜRK

2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 40, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

*TURUK International Language, Literature and Folklore Researches
Journal*

Geliş Tarihi / Date of Received: 09.02.2025

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 23.03.2025

Sayfa / Page: 102-142

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Günay Gasıмова ÇATALKAYA

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri

Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

semsgasimova@gmail.com

ÂRİFÎ EFENDİ’NİN MUAMMALARI*

Öz

Muamma, bir ismin çeşitli yöntemlerle bir beyit veya mısra içinde saklanması, daha sonra kastedilen ismin ortaya çıkarılması sanatıdır. Her ne kadar bir bilmece olarak yazılsa da vezinli ve kafiye olması sebebiyle kendinde şiirsel bir karakter barındıran muamma örneklerine, klasik Türk şiirinde XIII. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Zaman zaman zayıflasa da Türk edebiyatında bu tür, Arap harflerinden Latin harflerine geçiş yapıncaya kadar rağbet görmüştür. İlk örnekleri Arap edebiyatında görülse de Fars edebiyatında dönemin ileri gelen şairleri tarafından bu tür, yeni kaideler dâhilinde gelişmiş ve padişahlar ile ümeraya bir zekâ armağanı olarak takdim edilmiştir. Türk edebiyatında ise en zirve dönemini XVI. yüzyılda yaşamıştır. Bu yüzyılda muamma yazan şairlerden biri de Ârifî’dir.

Ms. Or. Oct. 3420, Ms. Or. Oct. 2130 ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 numaralarında kayıtlı mecmualarda Ârifî’ye ait toplamda 132 muamma yer almaktadır. Ancak XVI. yüzyılda Ârifî mahlasını kullanan iki şair yaşamış olup her ikisi de muamma türünde başarılı örnekler vermiştir. Çalışmamızda Ms. Or. Oct. 3420 numarada

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Programında devam etmekte olan “Klasik Türk Şiirinde Muamma ve Almanya Milli Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 Numarada Kayıtlı Muamma Mecmuası” başlıklı tezimizden hareketle oluşturulmuştur.

kayıtlı Muamma Mecmuası esas alınarak Muammeyât-ı Ârifî başlığı altında yer alan 132 muamma incelendi, bu muammaların transkripsiyonlu ve tenkitli metniyle birlikte diliçi çevirisi ortaya konuldu.

Anahtar Kelimeler: Ârifî Efendi, XVI. yy Osmanlı edebiyatı, muamma ve Muamma Mecmuası, aruz.

THE MUAMMAS OF ÂRİFÎ EFENDİ

Abstract

Muamma is the art of hiding a name within a verse using various techniques and later revealing it. Although written as a riddle, muamma has a poetic character due to its meter and rhyme. Examples of muamma have appeared in classical Turkish poetry since the 13th century. Despite occasional decline, it remained popular until the transition from the Arabic to the Latin alphabet.

The first examples of muamma emerged in Arabic literature, but it developed further in Persian literature with new rules and was presented as an intellectual gift to rulers. In Turkish literature, it reached its peak in the 16th century. One notable muamma poet of this period was Ârifî.

A total of 132 muamma attributed to Ârifî are found in manuscripts Ms. Or. Oct. 3420, Ms. Or. Oct. 2130, and TY 794. Two poets named Ârifî lived in the 16th century, both excelling in muamma. This study examines the 132 muamma in *Muammâ Mecmuası* (Ms. Or. Oct. 3420), comparing different copies and providing a transcription with a critical edition and intralingual translation.

Keywords: Arifî Efendi, 16th century Ottoman literature, muamma and muamma collection.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı çerçevesinde muamma türü, yüzyıllarca önemli bir yer tutmuştur. Zaman zaman ilgi azalsa da bu türe, devrin ileri gelen şairleri ve ikinci sınıf şairler, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar rağbet göstermişlerdir. Arap edebiyatında doğan bu türün kaideleri, Fars şiirinin önde gelen şairleri tarafından şekillendirilmiş ve Fars edebiyatından Türk edebiyatına geçmiştir. Fars edebiyatında muamma padişahlara, ümeraya bir zekâ armağanı olarak takdim edilmiştir. Türk edebiyatında ise bu tür, sevilenlerin ismini saklamak amacıyla kullanılmıştır. (Tarlan, 2019, 281) XIII. yüzyıldan itibaren belli bir yere sahip olan bu ilim, Kınalızâde Hasan Çelebi'ye göre Yavuz Sultan Selim'in İran seferi sonrasında Anadolu'ya gelen aydınlar vesilesiyle bu topraklarda yaygınlaşmıştır. Muamma yazma geleneğinin ortaya

çıkmasıyla meşhur Fars edebiyatı şairlerinin muamma risalelerinin tercüme ve şerhleri de yazılmaya başlanmıştır. (Akboğa, 2023, 15-16.)

Sözlük anlamı, körletme, gizli, güç anlaşılır söz, bilmece olan muamma, klasik Türk edebiyatında lugaz ile birlikte bilmece olarak karşılayabileceğimiz bir türün ismidir. (Aslan vd., 2018, 64.) “Remiz ve imâ yoluyla bir isme delâlet eden söz veya mısra ve beyite ıtlak olunur.” (Saraç, 1997, 297.) şeklinde tanımlanan bu tür hem nazım hem nesir halinde yazılmıştır. Usulünü bilenlere zekâ ve seri intikal sahipleri tarafından çözülmek üzere yazılan muammalar, toplumun ortak zekâsına ve örfüne uygun biçimde düzlenmektedir. (Durmuş, 2020, 319.) Müstakil tür olduğu için muammanın kendine has kelime kadrosu ve temsil yapısı mevcuttur ve bu tür, harf oyunlarına dayanan şiirlerin biçimlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. (Arslan, 2022, 184.) Manzum muamma türü için genellikle beyit veya müfret biçimi tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra divan tertibi dâhilinde de beyit sayısı bakımından çoğunlukla bütün manzumelerin sonunda yer almaktadır. (Arslan, 2023, 111.)

Muamma, bir ismin farklı yöntemlerle gizlenmesi ve sonrasında kastedilen ismin ortaya çıkarılması sanatıdır. Bir bilmece olarak yazılan ve çözülmesi için de zekâ gerektiren bu tür, şiir estetiğini de kendinde barındırmaktadır. Her ne kadar bu tür, zihne ve zekâyâ hitap etmiş olsa da vezinli ve kafiye yazılmasından dolayı şiirsel bir karakter içerir. (Gasıмова Çatalkaya, 2024, 292.) Dolayısıyla türe ait bir şiir olduğu belirtilmediği sürece usta şairlerin kaleminden çıkan muammaların muamma olup olmadığı belli olmamaktadır. Zira bu türde yazılan şiirler kendi içerisinde kaideleri olmakla birlikte gazellerle ve diğer bazı nazım biçimleriyle aynı içeriğe sahiptir.

Muamma ilminde “Muamma be-tarîk-i lugaz” şeklinde bir yöntem de mevcuttur. Bunun en bariz örneği Nâbî Divanı’nda yer almaktadır. (Bilkan, 2011, 1323.) Örneğin bu muammalarda lugazların bir özelliği olan “nedür ol, ol nedir ki” gibi ifadeler yer almaktadır. Bilindiği üzere muamma ve lugaz bir çeşit bilmece olsalar da şekil ve muhteva ile birlikte çözüm yollarında da farklılıklar barından iki ayrı türdür. Muammalar Cenab-ı Hakk’ın isimlerinden biri yahut insan ismi hakkında yazılırken lugazlar neredeyse her şey hakkında tertip edilir. Muammalarda sorulan isim şiirin başında belirtildiği halde lugazlarda sorulan nesne gizli tutulmaktadır. Lugazların muammadan en önemli farkı ise kolay çözüme ulaşacak ipuçlarının; “nedür ol, ol nedir ki vd. olmasıdır. Lugaz, bir bakıma bir cismin veya bir nesnenin çeşitli benzetme tarifidir. (Bilkan, 200, 53.)

Bu çalışmanın konusu, Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı Muamma Mecmuasında mevcut olan, Ârifî Efendî’ye ait 132 muammadır. Bu muammalar İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 ve Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130’da tespit ettiğimiz Ârifî’ye ait muammalarla karşılaştırılmıştır.

A. Muamma Şairi Ârifî

Türk edebiyatında muamma fenninde isminden söz ettiren şairlerden biri de XVI. yüzyılda yaşamış Ârifî'dir. Kaynaklara baktığımız zaman Ârifî mahlaslı şairler arasında muamma ilmiyle ilgilenen ve aynı mahlasa sahip iki şair görmekteyiz. Her iki şairin de tezkirelerde muamma yazdığı söylenmektedir. Ancak çalışmamızın konusu olan bu mecmuadaki muammaların hangi Ârifî'ye ait olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira kaynaklarda her iki Ârifî'nin de muamma yazdığı belirtilmekte olup muammalarına dair örnek neredeyse hiç yoktur. Verilen tek örnek Süleymân ismine yazılmış muamma gazel olup Fethullah Ârifî'ye aittir. Diğer aynı mahlasta olan Trabzonlu Ârifî'nin kaynaklarda muamma yazdığı söylene de şiirlerinden örnek verilmemiştir. Dolayısıyla mecmuada yer alan Muammeyât-ı Ârifî başlığı altındaki muammaların yukarıda bahsi geçen şairlerden hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.

Muamma yazarı Ârifî mahlaslı şairler arasında ilk göze çarpan *Risâle fi'l-Mu'ammâ* adlı eserin yazarı Ârifî Fethullâh Çelebi'dir.

Ârifî Fethullah Çelebi, baba tarafından Acemî ve anne tarafından Arabî'dir. Güzel hatta sahip olduğu için Safevî şehzadesi Elkas Mirza'nın nişancılığı görevinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Kanuni Sultan Süleymân ile tanışma fırsatı bulmuş ve Osmanlı Hânedânı ile ilgili bir şehnâme yazmakla görevlendirilmiştir. (Yazıcı, DİA, 371). Zira şair, tezkirelerde şehnâmecî olarak ün kazanmıştır. Muammacılığına dair ise Ârifî Fethullah Çelebi'nin *Risâle fi'l-Muammâ* isimli Farsça bir eseri olduğu kaynaklarda zikredilse de günümüze ulaşmamıştır. (Canseven, 2018, 27) *Şakâ'ik Zeyli* 'nde şairin fenn-i muammada iktidârı olduğu ve eş'ârını Âşık Çelebi'nin îrâd ettiğine dair not düşülmüştür. (Donuk, 2017, 312) Ahdî Tezkiresi'nde şairin "Fünûn-ı muamma ve lugazde sahib-tahkik ve mukataat bir şair" olduğu söylenmektedir. (Solmaz, 2018, 215).

İncelediğimiz tezkirelerde muamma ilmine dair Fethullah Çelebi'nin yazdığı tek bir şiiri örnek gösterilmektedir. Bu gazel, her beytinde "Süleymân" ismi saklı olan muammadır. Bu gazelin muamma olduğunu söyleyen sadece Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî'dir.¹ Diğer tezkirelerde aynı örnek şiir verilse de muamma gazel olduğu belirtilmemiştir.

¹ Fethullâh Ârifî Çelebi'ye ait her beytinde Süleyman ismi gizlenen muammâ gazel: Ayrıntılı bilgi için bkz: (Kılıç, 2018, 444; İsen, 2017, 167).

1. bir mu'ammâ durur iki kaşuñ
ki çıkar andan ismi nakkaşuñ
2. aşırı şarkduñ ruñ-ı yâre
meğer ey zülf iki durur başuñ
3. ay efendüm hilâl kimdür ki
gözüñ üstinde var diye kaşuñ
4. seni çok başlu añlaram ey göz
merdüm içinde şaklarım yaşuñ

Beyânî Tezkiresi'nde her iki Ârifi hakkında bilgi verilmiş ancak muamma ilmine dair yazdıklarına değinilmemiştir. (Sungurhan, 2017, 116-117)

Ârifi mahlaslı bir diğer muamma şairi Trabzonludur. Asıl adı Mehmed olup Maruf Çelebi olarak bilinmektedir. Trabzon'da dünyaya gelip büyüdüğü söylense de kaynaklarda ailesi ve doğum tarihi hakkında bilgiye rastlanmamaktadır. (Alzyout, 2019, 530) Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde de şiir yazmıştır. Fenn-i muammada bir hayli nam ve itibara sahip bir şair olduğunu söyleyen Kınalızâde bu şairin muammalarına dair örnek vermemiştir. (Sungurhan, 2017, 537.) Sonuç olarak yukarıda bahsettiğimiz Ârifi mahlaslı her iki şairin de muamma söylediği tezkirelerde ifade edilmektedir ancak Ms. Or. Oct. 3420 numaralı mecmuada yer alan muammaların hangi Ârifi'ye ait olduğu kısıtlı bilgiler sebebiyle tespit edilememiştir. Ele aldığımız mecmuada yer alan muammalar hangi şaire ait olursa olsun bu muammaların başarılı birer örnek oldukları göz önündedir.²

B. Muammeyât-ı Ârifi'nin Yazma Nüshaları

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 ve 2130 numarada kayıtlı olan muamma mecmuaları Volkan Arslan tarafından tanıtılmıştır. (Arslan, 2023, 191.) Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı mecmuada Ârifi Efendi'ye ait 132 muamma yer almaktadır. Burada verilen muamma örnekleri, istisnalar olmakla birlikte elifba sırasıyla yazılmıştır. Örneğin "Muammeyât-ı Ârifi Efendi" başlığı altında yer alan muammalarda elifba sırasıyla yazılan şiirler Yârdem ismi ile son bulmaktadır. Sonrasında Yûsuf ismine yazılı üç muamma yer almaktadır. Bu bölümde bir düzensizlik mevcut olup Yûsuf ismi sonrasında kime ait olduğu

5. *ta'n edüp alma ağzuña cāmı
ki degül zâhidā senüñ aşuñ*

6. *nûr-ı hûşîde hûç erer mi zevāl
dîdesi görmez ise huffāşuñ*

7. *götüreldeñ tabanını mecnûn
gelmedi 'ârifâ ayakdaşuñ*

² Ârifi'ye ait muammaları incelediğimiz zaman adıgeçen türün kaidelerinden hareketle bu şiirlerin başarılı birer örnek olduğu ortaya konulmuştur. Örn:

¹ *korçutma cânım cânā sitemle
mu' tād olupdur dil derd ü gamla*

Ârifi Efendi'nin Edhem ismine yazdığı başarılı bir örnek: Edhem isminin elif ve dāl harfine derd kelimesinden hareketle gidilmiştir. Derd kelimesinin eşanlamı Arapça "ad" olup bu şekilde elif ve dāl harfleri elde edilir. Edhem isminin geri kalan harflerine ise gam yani muradifi hemm kelimesiyle gidilmiştir. Gam ve derd kelimeleri yani ad ve hem birbirine mutad olunca Edhem ismi ortaya çıkar.

² *'aşık hedef-i murâda érmezse n'ola
tā kâmeti olmayınca yâ gibi düta*

Ârifi Efendi tarafından Bâlî ismine yazılan örnek bir muamma daha: Dü yani iki rakamı ebced hesabında be harfine denk gelmektedir. Bâlî isminin be harfi bu şekilde elde edilir. Kastedilen ismin baki harfleri de tā müradifi ilâ ile elde edilir.

bilinmeyen Necmeddîn ismine yazılmış bir muamma daha mevcuttur. Daha sonrasında Ahmed ismine yazılan muammalar gelmekte ve elifba sırasıyla muammalar devam etmektedir.

İncelenen muammalar içerisinde Muhammed, Şâh, Zerger, Server-i Hûbân, Sîmîn-ber isimlerine yazılı 5 beyitlik bir gazel mevcuttur. Bu gazelin her beyti kendi içerisinde yukarıda belirttiğimiz isimleri saklamaktadır. Bu beyitlerle birlikte toplam 132 muamma incelenmiştir. Muammalar, bir iki beyit halinde ve aruzun farklı bahirlerindeki vezinlerle yazılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 numarada kayıtlı mecmuada Ârifî'ye ait muamma gazel ile birlikte toplam 132 muamma mevcuttur. Bu nüshada her şairin muamma bölümü sonrasında özel olarak muamma yazılan isimler tekrardan verilmiştir. Aynı zamanda yine muammalar içerisinde kelime bazında eksiklikler mevcuttur.

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130 numarada kayıtlı mecmuada ise Ârifî'ye ait sadece 51 muamma mevcut olup düzensiz bir şekilde tertip edilmiştir. Oldukça eksik olan bu nüsha içerisinde sadece İmâm, Âdem, Ayaz, Emrî, Edhem, Bâkî, Budag, Bilâl, Tâbî Beg, Cüneyd, Hasan, Hüseyin, Hamîd, Hürrem, Dakîkî ve Bâkî, Receb, Selâm, Süleymân, Sinân, Sırrî, Şuayb, Safî ve Tayyib, Âlî, 'İşkî, Ğanî, Kâsım, Kıyâmî, Yârî, Merâm, Kâra, Mâhir, Kumrî, Âhî, Meryem, Kâsım, Kayyim, Emmî, Şâhî, Rûh, Mihrâmiz, Kâdrî, Kâdirî, Kemâl, Kâmil, Leylî, Muhammed, Memî, Mîr, Şâh, Zerger, Server-i hûbân, Sîmîn-ber, Nâmî, Nebî, Vâlî, Hüdâyî ismine yazılan muammalar yer almaktadır.

Çalışmamızda Ms. Or. Oct. 3420 numaralı nüsha Y, TY 794 nüshası İÜ ve Ms. Or. Oct. 2130 numaralı nüsha B. ile gösterilmiştir. Ayrıca yazmada gazel şeklinde yazılan beş beyitlik muamma bulunmakta olup her beytinde bir isim gizlenmiştir. Bu sebeple gazel olsa dahi her beyit kendi başına bir muamma olduğundan ayrı ayrı ele alınmıştır.

C. Muammeyât-ı Ârifî Transkripsiyonlu Metni ve Diliçi Çevirisi

mu'ammeyât-ı 'ârifî efendi

en'âm

1.

baḥr-i muzâri' mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. dèrlerse vechi var aña mihr-i felek-serîr
'âlemde mâh olursa eger rûyuña nazîr

[Ey sevgili! Eğer âlemde ay senin yüzüne benzerse ve ona (aya), felek tahtının güneşi olur derlerse uygundur.]

ahmed

⁴ mu'ammeyât-ı 'ârifî efendi

¹ Y 32^b, İÜ 51^b, B -

2.

baḥr-i muḫāri ‘mef’ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün

1. *yārüñ yüzinde gördi çü zülf-i mu‘anberi
bī-çāre dil o rûya fedā eyledi seri*

[Çaresiz gönül, sevgilinin yüzünde misk kokulu zülfünü gördüğü için o yüze başını feda etti.]

3.

baḥr-i müctes mefā ‘ilün fe ‘ilātün mefā ‘ilün fe ‘ilün

1. *bir ehl-i ḥāle gönül hüznin eyledüm izhār
şikāyet etme dedi gel be derd-i dilden var*

[Bir hâl ehline gönül hüznünü aşikâr ettim; gel yine de gönül derdinden şikâyet etme, dedi.]

4.

baḥr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün fe ‘ülün

1. *ölümlü hastasıyam çeşm-i yārüñ
perîşān ḥāliyem zülf-i nigāruñ*

[Sevgilinin gözlerinin ölecek olan hastasıyım; resim gibi güzelin saçından dolayı ise perişanım.]

5.

baḥr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. *dird-i ‘ışka leb-i dildārı kılanlar çāre
teşne bīmārı muḥāl gördi dehān-ı yāre*

[Aşk derdine sevgilinin dudağını çāre kılanlar, susamış hastanın sevgilinin ağzına (ulaşmasını) imkânsız gördüler.]

6.

baḥr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. *merdüm-i çeşmüm görelden eşk-i geṣher-pāşumı
kalb-i deryāyile ey dil görmedi bir yaşumı*

[Ey gönül! Göz bebeğim, mücevher saçan gözyaşlarımı gördüğünden beri deryanın kalbi ile göz yaşımı bir görmedi.]

² Y 32^b, İÜ 51^b, B -

³ Y 33^a, İÜ 51^b, B -

⁴ Y 33^a, İÜ 51^b, B 120^a.

⁵ Y 33^a, İÜ 51^b, B -

⁶ Y 33^a, İÜ 51^b, B - kalb-i deryāyla ey dil görmedi bir yaşumı: kalb-i deryā-ı yı nîle ey dil görüpdü başumı İÜ.

imām enām

7.

baḥr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

- ^{1.} *āşinālar nêce olmasun melûl
yāda kendü ‘aksini göstermiş ol*

*[Aşınalar nasıl melul olmasın (zira o sevgili kendi) aksini yabancıya göstermiş.]***imām**

8.

baḥr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

- ^{1.} *o māhuñ rūyı gülzār-ı vefāda verd-i ra‘nādur
çemenzār-ı şafāda kaddi serv-i sīm-sīmādur*

*[O ay yüzlü sevgilinin yüzü vefâ gül bahçesinde parlak bir güldür; safa çimeninde sevgilinin boyu gümüş yüzlü selvidir.]***ādem**

9.

baḥr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

- ^{1.} *‘ārifi göglere êrgürse ‘aceb mi āhı
leb-i deryāda rakīb ile görüp ol māhı*

*[Ârifî'nin ahı göklere erişse şaşılmaz (zira) o, sevgiliyi derya kenarında rakip ile görmüş.]***ādem**

10.

baḥr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

- ^{1.} *ḥayālūñ menzil edelden nigārā çeşm-i ḥūn-pāşı
vücūdum ḥākini girdāba şaldı gözlerüm yaşı*

⁷ Y 33^a, İÜ 52^a, B -⁸ Y 33^a, İÜ 52^a, B 120^a.⁹ Y 33^a, İÜ 52^a, B120^a.¹⁰ Y 33^a, İÜ 52^a, B - çeşm-i ḥūn-pāşı: - ḥūnı benāne İÜ.

[Ey nigar! Senin hayalin, kan saçan gözü menzil ettiğinden beri gözlerimin yaşı vücudumun toprağını girdaba düşürdü.]

11.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

- ^{1.} *nēce ğam çekmesün 'uṣṣāk-ı maḥzūn
elemden gördi dil her dem diger-gün*

[Gönlü dertli âşıklar nasıl gam çekmesin; gönül her an elemden perişan oldu.]

12.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

- ^{1.} *ma'ārif dūrlerin sa'y èt çıkar dilden gel èy şeydā
ki baḥr-i 'ışk dèrler var-durur her dilde bir deryā*

[Ey divane âşık! Her gönülde bir derya vardır. (Zira) ona aşk denizi demişler; gel de çaba göster (bu) deryadan maarif incilerini çıkar.]

13.

baḥr-i muzāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

- ^{1.} *tîr-i müjeñle ol ser-i şemşîri gördi cān
zaḥm-ı cefāya añladı olacağın nişān*

[Can, kirpiğinin okları ile kılıcının ucunu görünce cefâ yarasına nişan olacağını anladı.]

ayaz

14.

baḥr-i muzāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

- ^{1.} *güلزāre varma eyleme gel seyr-i sebzezār
olduñsa 'ārif eger ol serv ile kinār*

[Ârifî, eğer o selvi boylu sevgiliyle kucaklaştıysan gül bahçesine varıp çimeni seyretme.]

İlyās

15.

¹¹ Y 33^a, İÜ 52^a, B -

¹² Y 33^a, İÜ 52^a, B -

¹³ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

¹⁴ Y 33^a, İÜ 52^b, B 120^a. [der-kenār] Y 33^a. servden murād elifdür. kef teşbîhdür.

¹⁵ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *dil-i dīvāne bī-ḳarār oldu*
tā ser-i bī-ḥod ile yār oldu

[Divâne gönül, ne zaman aklını başından alan ile yâr oldu; o zamandan beri bir türlü karar bulmadı.]

ibrāhīm

16.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *kimse bilmez rāh-ı 'ışkı ey refīḳ*
dēdiler her yāda bīdār-ı ṭarīḳ

[Ey dost! Aşk yolunu kimse bilmez; (ama) her yabancıya (bu) yolun aydınlığını/yöntemini anlattılar.]

emrī

17.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *merd olan şāf kılar ḳalbini mir' āt-āsā*
rūy-i yār olmağ-ıçün her ṭarafında peydā

[Mert âşık, eğer sevgilinin yüzünü, her tarafında aşıkâr etmek isterse kalbini ayna gibi temiz tutmalıdır.]

edhem

18.

baḥr-i recez müstef' ilātün müstef' ilātün

1. *ḳorḳutma cānum cānā sitekle*
mu' tād olupdur dil derd ü ḡamla

¹⁶ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

¹⁷ Y 33^a, İÜ 52^b, B 120^a.

¹⁸ Y 33^b, İÜ 52^b, B 120^a.

[Ey sevgili! Canımı sitemle korkutmaya kalkma (zira) gönül dert ve gama alışkındır.]

emîn

19.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. ğarḳa vardı iki merdüm n' eyleyem āb içre ḥayf
çeşme-i çeşmüm görünmez kaldı girdāb içre ḥayf

[İki gözüm [derya] içinde garkoldu çok yazık; göz pınarım girdap içinde görünmez oldu çok yazık.]

ḥarfü'l - bā bekāyī

20.

baḥr-i müctes mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. fütāde görmek ile eyleme fakīre cefā
ri'āyet etme görüp gül kabāda mālī dilā

[Ey gönül! Bu fakiri düşkün görüp ona cefa etme; gülü (de güzel bir) libas içinde görerek ona riayet etme.]

bālī

21.

rübā' ī aḥreb

1. 'āşıḳ hedef-i murāda ermezse n' ola
tā kāmeti olmayınca yā gibi düta

[Âşığın boyu yāy/ye harfi gibi iki kat olmadıkca muradına erişemezse buna şaşılmaz.]

bālī

22.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. rāh-ı 'ışḳuñda senüñ bulmadı dil bir ḡam-ḥ'ār
tā ser-i bī-dile dil olmayıcaḳ āḥir yār

[Gönül, sonunda gönülsüz başa dost olmadıkça senin aşkının yolunda bir dert ortağı bulamadı]

¹⁹ Y 33^b, İÜ 52^b, B -

²⁰ Y 33^b, İÜ 53^a, B -

²¹ Y 33^b, İÜ 53^a, B -

²² Y 33^b, İÜ 53^a, B -

baķı

23.

baķır-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *sāķī meclisde yok çü nuķl u şarāb*
cur'a-ı meyle olsa bārī kebāb

[Ey saki! Mecliste meze ve şarap olmadığı için bari şarap tortusuyla kebab olsun.]

24.

baķır-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *āteş-i ruķsār-ı gülden erdi tāb*
oldı cānā bāğda bülbüil kebāb

[Ey can! Gülin yanağının ateşinden hararet eriştiği için bahçede bülbüil kebab oldu.]

25.

baķır-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *yārsuz şanmañ göñül gülzārda ĥandān olur*
bāğda bülbüil çü bī-dildār ola nālān olur

[Gönül gül bahçesinde yârsız kalırsa güleceğini sanma (zira) bülbüil eğer gül bahçesinde yârsız olursa inler.]

budağ

26.

baķır-i müctes mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *ĥadeng-i ĥamze-i dildüzıla delindi yürek*
kepāde oldı göñül bir civān ĥamın çekerek

[Kalp, gönül delen ĥamze okuyla delindi; gönül bir delikanlının ĥamını çekerek kepaze/rezil oldu.]

27.

baķır-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *ķāmeti tūbādan nişāne gibi*
ķad-i dildār bī-bahāne gibi

²³ Y 33^b, İÜ 53^a, B 120^a. olsa bārī: bārī olsa İÜ.

²⁴ Y 33^b, İÜ 53^a, B - bülbüil: - İÜ.

²⁵ Y 33^b, İÜ 53^a, B 120^b.

²⁶ Y 33^b, İÜ 53^b, B 120^b. Kepāze: okçuluğa yeni başlayanların sadece kol alıştırmak için kullandıkları talim yayı.

²⁷ Y 33^b, İÜ 53^b, B -.

[Sevgilinin boyu (öylesine) kusursuz ki Tuba ağacından bir nişane gibidir.]

bilāl

28.

baḥr-i muzāri‘ mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- ^{1.} *vaşlına cān vèrüp eger olduñsa müşteri
cümle belası ile qabül eyle dilberi*

[Ey âşık! Sevgiliye kavuşmak için can verip müşteri olduysan eğer dilberi tüm belalarıyla kabul et.]

bedr

29.

baḥr-i recez müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün

- ^{1.} *mānend-i bülbül nece feryād ètmesün ‘uşşāk-ı zār
seyr edemezler gül yüzün çün perdedür zülf-i nigār*

[İnleyen âşıklar, bülbül gibi nasıl feryat etmesin (zira) sevgilinin zülfü, gül yüzüne perde olduğu için onu seyredermiyorlar.]

bahā

30.

baḥr-i remel fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- ^{1.} *bezm-i ğamda ḥün-i kalb ü dîdedür ḥāşıl baña
ġam şebinde hem-dem oldu derd ü āh-ı dil baña*

[Benim yanıma kar olan gam meclisinde kalp ve göz kanıdır; bana dost olan ise gam gecesinde gönlümün ah ve kederi oldu.]

bayrām

31.

baḥr-i hezec mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülü mefā‘ilün

- ^{1.} *açaydı nesīm-i subḥ ol ṭurra-yi ruḥsārı
her bî-ser ü pā bārî göreydi ruḥ-ı yārı*

²⁸ Y 33^b, İÜ 53^b, B 120^b.

²⁹ Y 33^b, İÜ 53^b, B - . gül: - İÜ.

³⁰ Y 33^b, İÜ 53^b, B-.

³¹ Y 33^b, İÜ 53^b, B - .

[Sabah yeli sevgilinin yüzündeki kakülünü açsaydı da bari her zavallı âşık, sevgilinin yüzünü görebilseydi.]

behrām

32.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *dili şāf eyledi āyīne-şıfat ehl-i şafā
rüy-i yār olmağ için her tarafında peydā*

[Safa ehli, sevgilinin yüzünün her tarafında aşikâr olabilmesi için gönlünü ayna gibi tertemiz etti.]

ḥarfü' t - tā tābī beg

33.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *başumda āh-ı âteş-bār bir tāt-ı keyānedür
tenümde dāğlar çün bir libās-ı ḥüsrevānedür*

[Âteş saçan ahım, başımda bir hükümdar tacıdır; tenimdeki yaralar ise padişahlara yakışır bir kıyafetidir.]

takī

34.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *gördi hicrūñle senüñ ey gül-i ter
muttaşıl kalb sitem dāde keder*

[Ey taze gül! Senin ayrılığınla her daim kalp sitem, göz ise keder görmüştür.]

ḥarfü' l - cīm cüneyd

35.

rubā' ī aḥreb

1. *ez-mihr ü vefā cevır ü cefāyī bihter
naḳd-i dil-i ḥāşān be-cüdāyī bihter*

³² Y 33^b, İÜ 53^b, B - .

³³ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b. bir: - İÜ.

³⁴ Y 34^a, İÜ 54^a, B - .

³⁵ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b.

[Sevgilinin cevr ile cefası vefa ve şefkatinden daha iyidir; ayrılık, seçkin güzellerin kalbini kazanmaktan daha iyidir.]

ḥarfî' l - ḥā ḥasan

36.

baḥr-i müctes mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *cefāya başlasa feryād ile tolar āfāk*
çü ḥande ède serāser şafā bulur 'uşşāk

[Eğer sevgili cefa etmeye başlar ise dünya feryat ile dolar; (yok eğer) gülümsese âşıklar baştan başa şafa bulur.]

37.

baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *feleküñ kāmēti kemān oldu*
māhda rūzı çün nihān oldu

[Aydın gündüzü/aydınlığı gizlenince gökyüzünün boyu yay oldu.]

ḥüseyn

38.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *'adū dildār ile ḥum-ḥāne oldu*
çi ḥāşıl bendesi bī-gāne oldu

[Sevgili düşman ile meyhanedeydi; kölesi kayıtsız oldu neye yarar.]

ḥüseyn

39.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *nēce olmasun göñül efgendesi*
mürdeler iḥyā èder çün ḥandesı

[Gönül nasıl düşkün olmasın (zira) sevgilinin gülüşü ölüleri diriltir.]

³⁶ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b.

³⁷ Y 34^a, İÜ 54^a, B -.

³⁸ Y 34^a, İÜ 54^a, B -.

³⁹ Y 34^a, İÜ 54^b, B 120^b.

hamîd

40.

rüba' ī aḥreb

- ^{1.} üftâdeleri bî-dil ü bî-hûş êtdi
çün cāmı el üstinde tutup nûş êtdi

[Sevgili şarap kadehini el üstünde tutarak içtiği için çaresiz âşıkları gönülsüz ve akılsız etti.]

hüseyn

41.

baḥr-i müteḳārib fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün

- ^{1.} kılar kendüye bende her hāş u 'āmı
cem-āsā çü her dil ki nûş êde cāmı

[Her bir gönül, Cem gibi şarap içerse her bir seçkini ve avamı kendine köle eder.]

hamza

42.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

- ^{1.} bāğ-ı 'ālemdə sakın dil bağlama
her gül-i pür-hāre ey dil zīnhār
görmemişin yandı nār-ı hicrden
çün cemende 'ākıbet ḳalb-i hezār

[Ey gönül! Sakın bu dünya bahçesinde dikenle dolu güle gönül bağlama; sonunda bülbülün kalbi çimende ayrılık ateşinden yandı, görmez misin?]

ceyb

43.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

- ^{1.} şevḳ-ı la' lüñle 'aceb keyfiyyeti var gönülümüñ
gördi ol ebrū-kemānı ḥāleti var gönülümüñ

[Gönlümün (senin) dudağının şevkiyle nasıl bir hâli var ki o yay kaşı gördü ve bu hâle geldi.]

⁴⁰ Y 34^a, İÜ 54^b, B 120^b.

⁴¹ Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

⁴² Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

⁴³ Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

ḥarfî' l - ḥā ḥürrem**44.***rubā' ī aḥreb*

1. nūṣ eylemedin bādeyi mest ètdi beni
çün cām-ı tehīde görem èy māh seni

[Ey ay gibi güzel sevgili! Boş şarap kadehinde seni gördüğüm için daha şarap içmeden sarhoş oldum.]

45.*baḥr-i cedīd fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün*

1. mihr top oldı māh-ı nev çevgān
girdi meydāne ol meh-i tābān

[Ay gibi parlak yüzlü sevgili meydana girince güneş top, yeni ay çevgan oldu.]

46.*baḥr-i cedīd fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün*

1. ṣem'-veṣ bezm-i ğamda 'āşık zār
bī-ḥaber sīnesin yakar her bār

[İnleyen âşık, gam meclisinde mum gibi habersiz bir şekilde defalarca sinesini yakar.]

ḥalef**47.***baḥr-i hezec mefā' ilün mefā' ilün fe' ilün*

1. kimüñ kim dilrübāsı bī-vefādur
elif ḳaddi kemān-āsā dü-tādur

[Sevgilisi vefasız olan bir kimsenin elif gibi olan boyu, yay gibi iki büküm olur.]

⁴⁴ Y 34^a, İÜ 54^b, B -. bādeyi: bāde; görem: gördüm İÜ.

⁴⁵ Y 34^a, İÜ 55^a, B 120^b.

⁴⁶ Y 34^a, İÜ 55^a, B -.

⁴⁷ Y 34^b, İÜ 55^a, B -.

ḥarfü 'd - dāl dakıķı ve bākı**48.***baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. *oldı manzūrı dilberüñ aġyār*
şāf-dildür keder gören her bār

[Gönül çeken güzelin bakışları başkalarının üstünde olduğu için saf gönül her defasında keder içindedir.]

dāvud**49.***baḥr-i müctes mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. *meh-i münir-i men āşüb-ı dil beyefzāyed*
be-zır-i zülf merā rūy-ı hod çü büg'şāyed

[Benim parlak Ay'ım saçının altında yüzünü bana açtığından bu yana gönlümün kargaşası artmaktadır.]

ḥarfü 'l - rā receb**50.***baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. *tır-i müjgānıyla dökdi ḥün-ı halkı dem-be-dem*
gamzesi maḳtülünüñ pāyānı yok ebrūsı hem

[Sevgili, anbean kirpiğinin okuyla halkın kanını döktü; onun gamzesi ve kaşlarının elinde can verenlerin sınırı yoktur.]

51.*rubā' ī aḥreb*

1. *dil sīnede çün şem'-i muḥabbet yakdı*
mihr ile mehi āteş-i ġayret yakdı

[Gönül sinede aşk ateşini yaktığı için Güneş ile Ay'ı (da) kıskançlık ateşi yaktı.]

⁴⁸ Y 34^b, İÜ 55^a, B 120^b.

⁴⁹ Y 34^b, İÜ 55^a, B -.

⁵⁰ Y 34^b, İÜ 55^a, B -.

⁵¹ Y 34^b, İÜ 55^a, B 120^b.

52.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *ḳāmet-i serv-i ser-efrāzuñdan*
ger dıraḥt eylese baḥs-i rüçhān

bād-ı āhum anı silker şarşar
hem ḳomaz bir semeri anda hemān

[Eger ağaç, selvinin boyunun yüceliğinden dolayı üstünlük bahsini ederse ahımın rüzgârı onu silkeleyerek sarsar ve onda bir meyve dahi bırakmaz.]

raḥīm

53.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *'āşık-ı bī-dillerüñ edüp perīşān ḥālını*
zülḥ rüyından nihān eyler pey-ā-pey ḥālını

[Saç, tedricen yüzünden ayva tüyünü gizleyerek gönülsüz âşıkların halini perişan etti.]

ḥarfü's - sīn selām

54.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *ol ḳamer-ruḥsārı tezyīn etmek için dāimā*
māḥı mir'āt eyledi meşşāṭa-i ḳudret āña

[Kudret süsleyicisi, o kamer yüzülü sevgiliyi daima bezemek için ona Ay'ı ayna etti.]

seyḫ

55.

rubā'ī aḥreb

1. *görmek çü değül mümkün ol sāye-i yezdānı*
mir'āt-ı taşavvurda seyr eyledi dil anı

[Allah'ın gölgesini görmek mümkün olmadığı için gönül onu tasavvur aynasında seyretti.]

⁵² Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵³ Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵⁴ Y 34^b, İÜ 55^b, B 120^b.

⁵⁵ Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

süleymān**56.***baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. ğayra dil vèrmek nèce mümkin-durur bu nātüvān
sendedür èy mäh-rū meyl-i dil ü ḳalb-i revān

[Ey ay yüzlü sevgili! Bu zayıfın başkasına gönül vermesi nasıl mümkün olabilir (zira) bu gönül ve kalp sana meyletmektedir.]

57.*baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. besī ḥod rā be-āb-i dīde çün mähī vaṭan kerdem
şadef-veş tā ki ḥod rā yār bā-diirr-i 'Aden kerdem

[Gözyaşımı kendime balık gibi vatan edindiğim için kendimi sedef, sevgiliyi de Aden incisi saydım.]

58.*baḥr-i remel fa 'ilātün fa 'ilātün fa 'ilātün fa 'ilün*

1. iki 'aynumdan akan oldu iki baḥr-i revān
mīhr ü meh iki ḥabābıdur o baḥrüñ bī-gümān

[İki gözümünden akan gözyaşı iki ırmağa benzer; şüphesiz, o bahrin iki hava kabarcığından biri Güneş biri Ay'dır.]

sūzī**59.***rubā' ī aḥreb*

1. 'ıṣkuñ n'ola olmazsa nazır ü bedeli
mīhr-i ebedīdür çün nūr-i ezeli

[Aşkın benzeri ve bedeli olmadığı için buna şaşılmaz; ezeli nur ebedi bir güneştir.]

⁵⁶ Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵⁷ Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵⁸ Y 34^b, İÜ 56^a, B 120^b.

⁵⁹ Y 34^b, İÜ 56^a, B -.

sinān

60.

rubā' ī aḥreb

1. gördükde n'ola yansa dil ol lāle-ḥadi
ḥüsn-i ezelide gördi nār-ı ebedī

[Ezelî güzellikte ebedî âteşi gören gönül o lāle yanaklıyı görünce yanarsa buna şaşılmaz.]

61.

rubā' ī aḥreb

1. cismüñ n'ola tāb-ı teb ile olsa naḥīf
nār-ı ebedī sendediñr ey cān-ı za'īf

[Ey güçsüz can! Sıtma ateşiyle bedenini zayıflasa buna şaşılmaz, çünkü ebedî âteş sendedir.]

62.

baḥr-i muzāri' mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

1. rāh-ı vefāda eyleme dahı güzzer gönül
terk-i muḥabbet eyler iseñ sen de ger gönül

[Ey gönül! Eğer aşkı terk eder isen vefâ güzergahında artık dolaşma.]

sām

63.

baḥr-i remel fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. tutuşup ḥākister oldu cümle ten
sīne yana yana nār-ı hicrden

[Sine, ayrılık ateşinden yana yana bütün beden tutuşup küle döndü.]

64.

baḥr-i hezec mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

1. n'ola ser-geşte olsa zerre gibi 'āşık-ı şeydā
saña dil vèrdi rüyuñ gördi ey mihr-i cihān-ārā

⁶⁰ Y 35^a, İÜ 56^a, B 120^b.

⁶¹ Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

⁶² Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

⁶³ Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

⁶⁴ Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

[Dîvâne âşık, zerre gibi başıboş olsa ne olur! Ey cihânı süsleyen güneş yüzlü sevgili! (O divane âşık) yüzünü görüp sana gönül verdi.]

sırrı

65.

baḥr-i cedîd fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. rûz u şeb kūy-i yâri devr eyler
mihir ü meh rûy-i yâri gördi meger

[Meğer Güneş ile Ay, sevgilinin yüzünü gördüğü için gece gündüz sevgilinin sokağını dolaşır.]

66.

baḥr-i mutekârib fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün

1. ögüp şatma ey ḥ'âce ehl-i mezâka
hemân şanma sükkeredür bu ḥalâvet

bunı ehl-i zevk eyle taḥkîk eder kim
şeker de leb-i yâr ile buldı lezzet

[Ey tüccar! Bu tatlılığın şekerde olduğunu sanıp onu hemen överek satmaya kalkma; şunu zevk sahipleri bilir: Şeker, sevgilinin dudağı ile lezzet bulmuştur.]

sefer

67.

baḥr-i hezec mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. ğamuñla cân egerçi vādî-i derde müsâfirdür
dil-i efsürde kaldı kūy-ı dilberden mücâvirdür

[Her ne kadar senin derdinle dert vadisinde misafir olsa da zayıf gönül, sevgilinin mahallesinde kaldı, ona komşu oldu.]

selâm

⁶⁵ Y 35^a, İÜ 56^b, B 120^b.

⁶⁶ Y 35^a, İÜ 56^b, B -. sükkeredür: şekkerdedür İÜ.

⁶⁷ Y 35^a, İÜ 56^b, B -. dilberden: dilberde İÜ.

68.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *vèrelden cāna keyfiyyet nigārā ruḥlaruñ alı
dil-i zār oldu mihriüñle şarāb-ı nābdan ḥālī*

[Ey sevgili! Yanağının alı cana keyfiyet verdiğinden beri inleyen gönül, senin sevginle katkısız şaraptan uzaklaştı.]

ḥarfü' ş - şın şa' bān

69.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *olmağ için ḥānḳāh-ı dehrde her dem dede
dil yakup bir şem' babalık diler bu tekyede*

[Dünyâ hangahında her an dede olmak için gönül, bir mum yakarak bu tekyeden babalık diler.]

70.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *mazḥar-ı cevır ü cefā tır-i belānuñ siperi
şem' gördi bu dil-i şāfı göyüñdi cigeri*

[Cevr ile cefa hedefi ve bela oklarının kalkanı olan bu gönlü görünce mumun ciğeri yandı.]

şu' ayb

71.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *māḥ kūyın devr eder 'uşşāḳ-ı ser-gerdānla
çün o gün mānendi gördi mihr-i bī-pāyānla*

[Ay, sonsuz sevgiyle o güneşe benzeyen sevgiliyi gördüğü için başı dönmüş âşıklerle [birlikte] yârin sokağını dolaşır.]

72.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *dilrübālar 'āşıḳa edüp sitem
cevr ederler bī-nihāyet dem-be-dem*

⁶⁸ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

⁶⁹ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

⁷⁰ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

⁷¹ Y 35^a, İÜ 57^a, B -.

⁷² Y 35^a, İÜ 57^a, B 120^b.

[Dilrübâlar aşığı sitem eder ve her an için sonsuz cevrederler.]

şüca'

73.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *reh-i furkatde her dem kâmet-i ḥam-geştemüz döndi
ser-i zülfün gibi cānā mişāl-i [yāy] çün gördüm*

*çekiüp āh okların ben dahi meydān-ı muḥabbetde
atup tîr-i murādı menzîl-i maḳşûda êrgürdüm*

[Boyumuz ayrılık yolunda her dem iki büklüm oldu; ey can! Saçının ucu gibi yay misali (kaşını) gördüm ve ben dahi muhabbet meydanında ah oklarını çekip atarak arzu ettiğim menzile ulaştırdım.]

ḥarfî' ş - şād şıdkî

74.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *merd olan naḳd-ı dilin 'arz eyler
gün yüzün göstericek ol gül-i ter*

[Gül yüzlü sevgili güneşe benzer yüzünü (aşığı) gösterince mert olan kişi (ona) gönül naktini sunar.]

şafî

75.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *rahm êderdi ḥālûme ol dilrübā
zâhir olsa yüzde bir derdüm aña*

[Derdimin yüzde biri görünseydi o sevgili halime acırdı.]

⁷³ Y 35^b, İÜ 57^a, B -.

⁷⁴ Y 35^b, İÜ 57^a, B -.

⁷⁵ Y 35^b, İÜ 57^a, B 120^b.

ḥarfî' t - tā tayyib

76.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *bād-veş pūyān olup her rüz u şeb
yāri eyler 'arîf-i bî-dil taleb*

*[Âşık arif, gündüz ve gece her zaman rüzgâr gibi koşarak sevgiliyi talep eder.]***ḥarfî' l - 'ayn 'ömer 'alî 'aynî**

77.

baḥr-i cedîd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *eylemez ğayr-ı yāra dîde nazar
māh ḥurşîd-rûy olursa eger*

*[Ay, güneş yüzü olsa dahi göz sevgiliden başkasına nazar etmez.]***'ömer**

78.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *fîrākuñla igen ağlatma lutf èt cān-ı müştāka
çekerler çün ğamuñ bārî terahhüm eyle 'uşşāka*

[Ey sevgili! Ayrılığının hasretini çekene lutfet (onu) çok ağlatma; (hatta) onlar senin gamını çektikleri için bari (onlara) merhamet et.]

79.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *olalı zencîr-i zülfüñ boynumuzda bendümüz
kanı ey meh 'ışık içinde mîhrle mânendümüz*

[Ey Ay yüzü sevgili! Saçının zinciri boynumuzda bend olduğundan bu yana bizim aşkımızın benzeri var mı?]

⁷⁶ Y 35^b, İÜ 57^a, B 120^b.

⁷⁷ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁷⁸ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁷⁹ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

80.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *sünbülü kıldı perîşān girih-i müyından
māh mahv oldu dilā ol kamerüñ rüyından*

[Sevgilinin saçlarının düğümü sünbülü perişan etti; ey gönül! Ay o sevgilinin yüzünden mahvoldu.]

'alī ve sa'y ve selāmī

81.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *kalb-i pāk-i 'āşıkı ey dil muşaffā eyledi
mihir-i bî-ḥad kendüsünde çün tecellā eyledi*

[Ey gönül! Sınırsız sevgi kendisinde tecelli ettiği için âşığın kalbi tertemiz oldu.]

'alī

82.

rubā'ī aḥreb

1. *'ārifde nēce olmaya zevk ile sürūr
mihir-i ebedī kendiinde çün etdi zuhūr*

[Sonsuz sevgi kendinde zuhur ettiği için Arif'te sevinç ve zevk nasıl olmasın!]

83.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *bakmayaldan yüzime ol verd-i ter
çeşme-i çeşmüm belī kanlar döker*

[O parlak güle benzeyen sevgili, yüzime bakmadığından beri göz bebeğimin kanlar döktüğü doğrudur.]

84.

baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *rūy-i zībāda iki ḥāl baña
oldı her biri ḥabbetü's-sevdā*

⁸⁰ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁸¹ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁸² Y 35^b, İÜ 57^b, B 125^a.

⁸³ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁴ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

[(Sevgilinin) güzel yüzündeki iki beninden her biri benim için birer nahve oldu.]

85.

baħr-i mużāri‘ mef‘ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün

1. *olmuş kemend-i zülfine vābeste ‘arift*
dilber şikestesı yine bu hasta ‘arift

[Arift, (senin) saçlarının kemendine bağlanmış; (yani) bu hasta Ârifi yine bir gönül çeken güzelin elinde kırılmıştır.]

86.

baħr-i cedīd fe ‘ilātün mefā ‘ilün fe ‘ilün

1. *‘āşık-ı zārı hasta edeli ğam*
dil-i dilber-şikestedür her dem

[Keder, inleyen gönlü hasta ettiğinden bu yana her an gönül çeken güzel tarafından kırılan gönle sahiptir.]

87.

baħr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

1. *aķar cūy-i sirışküm kāmēt-i dil-cūñ için her sū*
göñül āşüfte olmuşdur senüñ mihrüñle ey meh-rū

[Ey ay yüzlü! Senin sevgin ile gönül perişan olmuştur; sürekli akan gözyaşı ırmaklarım senin gönül çekici boyun için her tarafa akmaktadır.]

‘*isā*

88.

baħr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. *ehl-i ‘irfān ol güneş-ruhsāre diller vèrdiler*
mıhr-i bī-pāyān ile çünkim o māhı gördiler

⁸⁵ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁶ Y 36^a, İÜ 58^a, B -.

⁸⁷ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁸ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

[İrfan ehli, o aya benzer sevgilide sonsuz sevginin tecellisini gördükleri için güneş yüzlü sevgiliye gönüllerini verdiler.]

‘abbās

89.

baḥr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. olalı şāf göñül āyinesi cānānuñ
mıhr-i rüyü görinür her tarafında anuñ

[Gönül aynası temizlendiğinden bu yana onun her tarafında güzel yüzlü sevgili görünmektedir.]

‘imād

90.

baḥr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. rüy-i zibāda iki ḥāl dilā
oldı dām-ı dil ile dāne baña

[Ey gönül! Sevgilinin güzel yüzündeki iki ben, benim için gönül tuzağında birer dāne oldu.]

‘ışķī

91.

baḥr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. yār bī-şefkat göñül bī-şabr u tākāt n’ eyleyem
‘ışķ bī-gāyet çü derd-i bī-nihāyet n’ eyleyem

[Yār şefkatsiz, gönül sabırsız ve takatsiz kaldı ne yapayım? Aşk oransız ve keder nihayetsiz olduğu için ne yapayım?]

92.

baḥr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

1. çü gördüm gece bākī kaldı meclisde mey-i ḥamrā
seḥerden nüş edüp ben anı oldum bülbül-i güyā

[Gece kırmızı şaraptan geriye kaldığını farkettim; sabahleyin onu içerek şakıyan bülbül gibi oldum.]

⁸⁹ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

⁹⁰ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹¹ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹² Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

ḥarfü'l - ğayn ğanī

93.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *gülsitān içre anuñ- için zār oldu*
bülbül-i bī-dile yār-ı ebedī hār oldu

[Gönülsüz bülbüle sevgili ebediyen diken oldu; bu sebeple bülbül gül bahçesinde sürekli inledi.]

94.

baḥr-i muzāri ' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fa 'ilün

1. *gölşende zevk ü şevk ile güller şafādudur*
nīş-i cefā-yı hār ile bülbül belādudur

[Gül bahçesinde güller zevk ve şevk ile safâ içindedir; dikenin cefa hançeriyle bülbül beladadır.]

ḥarfü'l - fā feyzī

95.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *ḥadeng-i zaḥmınuñ revzenlerini cā-be-cā ister*
'acebdür bu dil-i āşüfte her sūdan ziyā ister

[Gönlüm, sevgilinin attığı oklardan dolayı tenimdeki yaralardan oluşan pencerelerini sıra sıra ister; çünkü bu perişan gönül her yerden bir ışık istemektedir.]

ḳasım ḳıyāmī yārī melek merām ḳara māhī ḳumrī āhī meryem ḳā'im ḳayyim emmī ṣāhī rūḥ mihrāmiz

96.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *o ṣāhuñ eşigüñde ḳadr ü ḳıymet istemez şeydā*
ḳosın bir nēçe yüzden ḥāk-i pāya mihr ü māh-āsā

[Çılgın âşık, o şahın eşğinde kadir ve kıymetinin bilinmesini istemiyor; (yeter ki sevgilinin) ayağının toprağına Güneş ve Ay gibi birkaç yüzden koysun/ Güneş ve Ay gibi sabah akşam sevgilinin ayağının toprağına yüz sürsün.]

ḳadrī

⁹³ Y 36^a, İÜ 58^b, B -.

⁹⁴ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹⁵ Y 36^a, İÜ 58^b, B -.

⁹⁶ Y 36^a, İÜ 59^a, B B 125^a.

97.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *eksik olmaz der-i dildārda şūr ile şeğab*
der-be-der gibi dilā 'āşık-ı şeydālar hep

[Sevgilinin kapısından fitne ve kavga eksik olmaz; ey gönül! Divane âşıklar, hep avare gibiler.]

kādirī

98.

baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. *rāh-ı ğamda göriip bu bī-cānı*
kāleb-i zinde şandılar anı

[Gam yolunda bu cansız aşığı göriip onun hayatta olduğunu sandılar.]

kāsım

99.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *ne ḥālet eylesem bilmem nigārā bu dil-i zārı*
kararı yok görürsem bir nefes ruḥsār-ı dildārı

[Ey sevgili! Bu inleyen gönüle ne hâl etsem bilmiyorum; çünkü sevgilinin yüzünü gördüğü an kararı yok demektir.]

ḥarfü'l - keḡ güvāhī

100.

baḥr-i muzāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. *yārüñ mahallesinde göriip āh kılduğuñ*
ol serve bildüm idi dilā 'āşık olduğuñ

[Ey gönül! Senin yârin mahallesinde ah ettiğini görünce o selvi boyluya âşık olduğunu anladım.]

⁹⁷ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

⁹⁸ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

⁹⁹ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

¹⁰⁰ Y 36^b, İÜ 59^a, B -.

kemāl kāmīl

101.

baḥr-i muzāri‘ mef‘ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün

1. *bāguñ gülünde hayli leṭāfet nişānı var*
beñzer görindi āyine-i gülde rūy-i yār

[Bahçenin gülünde bir hayli letafet nişanı var; öyle görünüyor ki gülün aynasında sevgilinin yüzü göründü.]

ḥarfü‘l - lām leyli

102.

baḥr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. *çekmek için bağına bir dilrübā*
kāmetin ‘uşşāḳ etmişdür dü-tā

[Âşıklar kucağına bir sevgili almak için boyunu iki büklüm etmişler.]

ḥarfü‘l - mīm muḥammed

103.

baḥr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. *nāylar nālemi gūş eyledi geldi zāre*
şem‘ yakıldı dili gördi perīşān yāre

[Neyler, ah ile feryadımı duyup inledi; mum, gönlümün yâr yolunda perişan olduğunu görüp yandı.]

memi

104.

baḥr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

1. *firāḳuñ āteşinden olmuş idi āhumuz memdūd*
görünce rūy-i yārı tāb-ı dilde kalmadı mevcūd

[Yârın yüzünü görünce gönülde ateş kalmadı; ayrılığın ateşinden ahımız göklere uzanmıştı.]

¹⁰¹ Y 36^b, İÜ 59^a, B 125^a.

¹⁰² Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

¹⁰³ Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

¹⁰⁴ Y 36^b, İÜ 59^b, B - .

105.

baħr-i cedīd fe ‘ilātūn mefā ‘ilūn fe ‘ilūn

1. *bilmedi sırr-ı la‘lūñi ašlā
dīl dehānuñdan āħir oldı cūdā*

[Gönül, dudaklarının sırrını asla bilmedi; o, sonunda ağzından ayrı düştü.]

106.

baħr-i remel fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilūn

1. *nāylar inledi bezm içre o gül-çehri görüp
yandı şem‘üñ yüregi ol meh-i bī-mihri görüp*

[O gül yüzlü sevgiliyi mecliste görünce neyler inledi; mumun kalbi o şefkatsiz sevgiliyi görünce yandı.]

maħmūd

107.

baħr-i mütekārib fe ‘ulūn fe ‘ulūn fe ‘ulūn fe ‘ulūn

1. *nedendür ki eşkāl-ı esrāra zāhid
nazar kılmaz āyine-i cām-ı mülde
tutup rüyına ‘ucb-ıla burka‘ını
nikābıyla maħrūm ola devr-i gülde*

[Zahit, sırrın şarap kadehinin aynasında görüldüğü şekillere neden bakmaz/onu neden kadehte aramaz. Sevgili, bu gül mevsiminde hayret edici bir şekilde yüzünü peçesiyle saklayarak (âşıkları) mahrum etmektedir.]

murād

108.

baħr-i remel fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilūn

1. *zerre-veş çeşm-i muħabbet şemsi raħşān eyledi
hūn-i dīlde mihr-i bī-haddüñ çü mihmān eyledi*

[Senin sevgiyle bakan gözünün bir zerresi dahi güneşi aydınlattı; çünkü gönül kanında sınırsız güneşi/sevgiyi misafir etti.]

meyrem

¹⁰⁵ Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

¹⁰⁶ Y 36^b, İÜ 59^b, B -.

¹⁰⁷ Y 36^b, İÜ 59^b, B -.

¹⁰⁸ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

109.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. *nerm kılsa n'ola mey mermer-i ḳalb-i yāri
seng-i ḥārālara te'şir eder āb-ı cārī*

[Şarap, mermer gibi olan kalbi yumuşatsa ne olur (zira) akan su mermer taşına tesir eder.]

mīr

110.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *bu güلزār-ı fenāda olmağa 'uşşāka eglence
dehānuñ gördi vü dehr āşikār etdi neçe gonca*

[Âşıklara bu fena gülzârında eğlence olsun diye dünya, sevgilinin ağzını görüp nice goncalar ortaya çıkardı.]

mümtāz

111.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *ğubār-ı ten dehānı yādına gözden nihān oldu
kemerde çün miyānın gördi āhir bī-nişān oldu*

[Vücudun toprağı ağzını hatırladıkça gözden gizlendi; belini kemerde görünce sonunda ondan bir iz kalmadı.]

mehdī

112.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *bezm-i meyde şem'-veş ey dīde-i cān rüşeni
sīnesin yakdı pey-ā-pey gördi 'āşıklar seni*

[Ey cana göz aydınlığı olan sevgili! Âşıklar mey meclisinde seni görünce mum gibi art arda sinesini yaktı.]

¹⁰⁹ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁰ Y 36^b, İÜ 60^a, B 125^a, mīr : meryem İÜ.

¹¹¹ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹¹² Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

113.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

1. *zi-seyr-i kūy-ı cānān bī-nasībem*
merā rāhī dehī bī-dil ġarībem

[Canan sokağını gezmekten nasipsizim; gönülsüz bir garibim, bana bir yol veresin.]

muşlī

114.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *ġam şebinde şubḥ-ı vuslat gitdi zāhir olmadı*
iftirāka muttaşıl pāyān-ı āḥir olmadı

[Gam gecesinde vuslat sabahı görünmedi; nihayetinde her daim ayrılık olacağı belirmedi.]

maḳālī

115.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. *şūfī 'ıyd oldı dēyü tācın meye kıldı girev*
bādede kaşı mişālın gördi şandı māh-ı nev

[Sufi badede kaşın aksini görünce onu yeni ay zannetti ve bayram geldi diye şaraba tacını rehin verdi.]

müñirī

116.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. *yeter aġyārı cām-ı vaşl ile ser-mest ü şeydā kıl*
gel ēy meh rūyuñı göster beni bārī tesellā kıl

[Ey meh! Yeter, vuslat kadehi ile başkalarını sarhoş ve çılgın kıl; gel, yüzünü göster de bari beni teselli et.]

meslī

¹¹³ Y 37^a, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁴ Y 37^a, İÜ 60^a, B -. vuslat: - ; oldı: olmadı İÜ.

¹¹⁵ Y 37^a, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁶ Y 37^a, İÜ 60^b, B -.

117.

baħr-i muzāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. zāhid yoğ-ısa hānķah içre yërim n' ola
meyhāne köşesi ev olur rinde dāimā

[Zahit, bu tekke (benim) içinde yerim yok ise buna şaşılmaz, çünkü rindin evi daima meyhane köşesidir.]

118.

baħr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. bu beş beyt ğazelden bu mışra' çıkar
muħammed şāh zerger server-i hūbān sîmîn-ber

[Bu beş gazelden Muhammed, Şah, Zerger, Server-i Hûbân ve Sîmînber isimleri çıkmaktadır.]

muħammed¹¹⁹

baħr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. dil dehān-ı yārdan her dem dige-gün olmada
ħamdu li' llāh dilde şerhüñ zahmı efzün olmada

[Gönül sevgilinin ağzı yüzünden her an halden hale girmektedir; çok şükür, gönülde yara gittikçe büyümektedir.]

şāh¹²⁰

2. vaşla evvel dil sezā-vār idi āħir āh kim
furķatuñla bu dil-i ğam-dīde mahzūn olmada

[Gönül ilk önce kavuşmaya layıktı fakat sonunda ayrılık acısıyla keder içinde mahzun olmaktadır.]

zerger¹²¹

3. mihr ile ger şorsa hālüm dēyesiz ol bī-dilüñ
zülfi-i şeb-dīzüñ ğamıyla yaşı gülgün olmada

[Şefkat ile sorarsa o sevgili, ona halimi söylersiniz (zira) o gönülsüz aşığın gözyaşı, sevgilinin gece renkli zülfünüñ gamıyla gül renginde olmaktadır.]

¹¹⁷ Y 37^a, İÜ 60^b, B -.

¹¹⁸ Y 37^a, İÜ 60^b, B B 125^b. çıkar: - İÜ.

¹¹⁹ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

¹²⁰ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

¹²¹ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

server-i ḥubān¹²²

4. mihr ü meh oldu terāzū ol ruḥ-ı zībā gönül
şan dil-i 'uṣṣāka naḳdi ile mevzūn olmada

[Ey gönül! O güzel yanağın terazisi Güneş ile Ay oldu; sanki âşıkların gönlüne nakitle ölçü olmaktadır.]

sīmīn-ber¹²³

5. nīm-i eşkümden görünmez çeşme-i çeşmüm benüm
sīnem üzre dāğ-ı mihnet bir iken on olmada

[Gözyaşımın yarısından dahi göz pınarım görünmez oldu; göğsüm üzerindeki mihnet yarası bir iken on olmaktadır.]

ḥarfü' n - nūn nāmī

124.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. def -i gam kılmag için ehl-i sükün-ı dünyā
ihtiyār eylediler bāde-i gülgünü dilā

[Ey gönül! Dünyanın huzur ehli, gamdan uzak olmak için gül renkli şarabı tercih etti.]

nebi

125.

baḥr-i muṣāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. dil la' l-i nābı yādına zevk u şafādadur
cān bīm-i hicr-i yār ile her dem belādadur

[Gönül, sevgilinin dudağının/şarabın hayaliyle zevk ve safa içindedir; can daima sevgilinin ayrılık korkusuyla beladadır.]

ḥarfü' l - vāv vāhī

126.

baḥr-i muṣāri' mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. yandı şerār-ı âteş-i sīnemle mihr ü māh
êrdi firāk u derd ile çarḥ-ı kebûde āh

¹²² Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b. naḳd bula: cān naḳdiyle İÜ.

¹²³ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

¹²⁴ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

¹²⁵ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

¹²⁶ Y 37^a, İÜ 61^a, B -.

[Göğsümiün ateşinin kıvılcımıyla Güneş ve Ay yandı; ayrılık ve dert ile âşığın ahı mavi gökyüzüne ulaştı.]

vālī

127.

baḥr-i recez müstef'iliün müstef'iliün müstef'iliün müstef'illün

1. vèrdükde eflāke dilā naḳḳāş-ı ḳudret zīb ü fer
çarḥ-ı kebûde 'aksini naḳş ètmiş ol māhuñ meger

[Kudret nakkaşı felekleri süsledikçe meğer o Ay'ın aksini mavi gökyüzünde nakşetmiş.]

128.

baḥr-i hezec mefā'iliün mefā'iliün mefā'iliün mefā'iliün

1. olaldan kāküliñ āşüftesi 'aḳlum olupdur kem
göñül ser-geştèdür rûyuñ görüp èy yār-ı bî-rahm

[Ey şefkatsiz sevgilim! Senin saçının kahkülünün meftunu olduğumdan beri aklımı kaybetmek üzereyim; senin yüzünü gördüğümünden beri gönül kendini kaybetmiştir.]

vāḥidī

129.

baḥr-i remel fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. naḳş-ı ğayrı pāk èdüp mir'āt-i ḳalbinden revān
rûy-ı yāriñ gāh 'aksin gāh kendin gördi cān

[Gönül aynasını başka nakışlardan temizleyen (âşık), (bu suretle) can evinde yârin kimi zaman aksini kimi zaman da kendisini gördü.]

ḥarfî' l - hā hüdayī

130.

baḥr-i muzāri' mef'ülü fā'ilātü mefā'ili fā'iliün

1. 'aks-i 'izār-ı yāri pey-ā-pey görüp revān
şerminden ètdi kendi yüzini revān nihān

[Sevgilinin yanağının aksini ara ara gören âşık, utanarak kendi yüzünü hemen gizledi.]

¹²⁷ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

¹²⁸ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹²⁹ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹³⁰ Y 37^b, İÜ 61^a, B 125^b.

hemdem**131.***baḥr-i cedīd fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn*

- ^{1.} *dīv-i aḡyāra olmayup dildār
ādeme hemser oldı āsiye-vār*

*[Dev gibi rakiple sevgili olmayıp Asiye gibi Adem'e eş oldu.]***ḥarfü' l - lām lāle ruḥ****132.***baḥr-i remel fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn*

- ^{1.} *gün yüzüñ seyr eyleyenler dēdi kim
şems-i 'ālem-tābdur ēy verd-i ter
'aks-i ḥālūñde görenler ēy melek
mihir-i sermed maṭla' idur dēdiler*

*[Ey taze gül! Senin parlak yüzünü görenler, (onun için) âlemi ışıklandıran güneştir, dediler. Ey melek! Beninin aksini görenler de ebedi sevginin başlangıcıdır, dediler.]***ḥarfü' l - yā yārdem****133.***baḥr-i cedīd fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn*

- ^{1.} *saña herkes feraḥda maḥrem olur
şıdḳıla yār hem de hemdem olur*

*[Herkes sana mutlulukta dost olur; sadakatiyle hem yār hem de arkadaş olur.]***Sonuç**

Bu çalışmada Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420, Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130 ve İstanbul Üniversitesi TY 794 numarada kayıtlı Muammâ Mecmualarında yer alan Ârifî Efendi'ye ait muammalar incelendi. Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı mecmua, kapsamı açısından esas alındı. Diğer mecmualarda olan farklarıyla birlikte çözüm yöntemi ve kaidelere değinmeden transkripsiyonu yapıldı. Söz konusu muammaların bu fennin bir zekâ ürünü olmasının yanı sıra Klasik Türk şiiri çerçevesinden uzak kalmayarak yazıldığı da diliçi çevirisiyle ortaya konuldu. Muamma yazarı olarak ismi geçen Arifî mahlaslı her iki şairin de

¹³¹ Y 37^b, İÜ 61^a, B -. hemser āsiye vār: hicr oldı elbise dar İÜ.

¹³² Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹³³ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

bu alanda başarılı olduğu tezkirelerde zikredilmiştir. Ele alınan 132 muammanın hangi Arifi'ye ait olduğu kısıtlı verilerden dolayı belirlenemese de yukarıda sözü geçen muamma şairi Arifi'nin Klasik Türk şiiriyle birlikte muamma ilmine katkısının da büyük olduğunu söylemek mümkündür. Klasik Türk şiirinde muamma gazel yazan şairlerin sayısı azdır. Söz konusu Arifi Efendi'nin her beyti farklı isim barındıran beş beyitlik muamma gazeliyle muamma gazel yazan şairler içinde önemli bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- AKBOĞA, Songül (2023). *Şâirâne Muammâlara Şârihâne Çözümler Şerh-i Muammeyât-ı Emrî* (Muammâyî Ahmed Çelebi), Gazi, Ankara.
- ARSLAN, Ömer (2023). "Kınalızâde Alî Çelebi'nin Muammeyâtı", *Prof. Dr. Yekta Saraç Armağanı*, 187 – 224.
- ARSLAN, Ömer (2023). "Selîsî'nin Muammâ Risâlesi ve Muâmmeyâtı", *Uluslararası Dil, Edebiyat Dergisi* 6 (1): s. 110-125.
- ARSLAN, Ömer (2022). "XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Eleştirel Kaynaklarında Üslup/Tarz Kavramının Değerlendirilme Biçimleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 29, s. 178-215.
- ASLAN, Üzeyir vd. (2018). *Osmanlı Edebiyatının 200'ü*, OTTO, Ankara.
- ASLAN, Üzeyir (2021). "Aruz Fer'leri Arasındaki Farklar", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 9, s. 58-82.
- BİLKAN, Ali Fuat (2011). *Nâbî Divanı*, Akçağ, Ankara.
- BİLKAN, Ali Fuat (2000). *Türk Edebiyatında Muamma*, Akçağ, Ankara.
- CANSEVEN, Meryem (2018). Arifi'nin Süleyman-nâmesi'ndeki Taht Tasvirleri, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- ÇELİK, Ahmet Faruk (2009). *Fethullah Arifi Çelebi'nin 'Şah-name-i Al-i Osman'ından Süleymanname*. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- DEHHODA, Aliekber: *Lugat-nâme-yi Dehhoda*, haz: Muhammed Muin – Cafer Şahidî 1998. Müessise-i İntişarat ve Çap-ı Danişgah-i Tahrân, 2. baskı, C. 15, Tahrân.
- es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ. (haz: Filiz Kılıç). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].
- DURMUŞ İsmail (2020). "Muamma". TDV., C. 30, Ankara: 319-320.

GASIMOĞLU ÇATALKAYA, Günay (2024). “Muamma Yazan Şairlerin Aynı İsimler Üzerindeki Ortak Çözüm Yöntemleri”, Prof. Dr. Mustafa Nejat Sefercioğlu Seferi’ye Armağan, İksad, Ankara: 290-325.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı. (haz: Mustafa İsen). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Kınalızade, Hasan Çelebi. Tezkiretü’ş-Şu’arâ, (haz: Aysun Sungurhan). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Muin, Muhammed: Ferheng-i Farsî, haz: Azizullah Alizâde, (2002). Emteşerât-i Adina, C. 2, Tahran.

Mustafa, Cârullahzade.Beyânî Tezkiresi, (haz: Aysun Sungurhan). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Nevizâde Atayî. Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik, haz: Suat Donuk (2017). C.1, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

SARAÇ, Yekta (2010). Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat, Gökkubbe, İstanbul.

TARLAN, Ali Nihat (2019). Divan Edebiyatında Tevhidler ve Muamma, Ketebe, İstanbul.

YAZICI, Tahsin (1991). “Ârifî Fethullah Çelebi”. İslam Ansiklopedisi. C. 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 371-173.